

Tõnu Anton
riigikohtunik

Lugupeetud kolleegid!

Pole kahtlust, et kohtusüsteemi ja õigusemõistmise arengut mõjutavad mitmed tegurid. 2010. aasta alguseks on kerkinud esiplaanile küsimus, milline on ja peaks olema kohtute ja õigusemõistmise infotehnoloogiline tugi.

Veebruarikuu esimestel päevadel jõudis kohtuteni Justiitsministeeriumi selge soov hinnata kriitiliselt kohtute praegust infosüsteemi ja koguda kohtunike ja kohtuametnike ettepanekuid kohtute uue infosüsteemi lähteülesande koostamiseks. Maikuuks soovitakse jõuda niikaugele, et KHN otsustab, kas kiita lähteülesanne heaks.

Arvan, et võimalust luua parem kohtute infosüsteem ei tohi kasutamata jätta. Hoolimata töökoormusest ja ajaressursi puudumisest tuleb veebruari-, hiljemalt märtsikuu jooksul anda oma panus õigete valikute tegemiseks.

Olen seisukohal, et KIS on suunatud liialt vähe kohtuniku poole. Pean silmas ebapiisavat võimalust, vähemalt haldusasjades, otsida kohtulahendeid sisutunnuste alusel. Tänapäevane võimalus on seotud nn ületekstiotsinguga, mis annab ebatäpse ja töömahuka tulemuse. Reaalne alternatiiv on lahendite märksõnastamine ja võimalusel ka annotatsioonide koostamine. Selle lahenduse miinuspool on vajadus teha asjatundlikku ja täpset täiendavat tööd märksõnastamisel. Pean võimalikuks ka sellist oluliselt vähem töömahukat lahendust, kus märksõnastamise teed minnakse vaid ringkonnakohtute ja Riigikohtu lahendite puhul. Kui teha valik märksõnastamise kasuks, siis tekib kohtunikul võimalus toetuda sarnastes asjades tehtud ringkonnakohtute ja Riigikohtu lahenditele, ehk isegi kõigi kohtuastmete kohtulahenditele. Selline võimalus peaks hoidma kokku kohtuniku tööaega ja hüppeliselt tõstma kohtulahendite kvaliteeti. Tõusma peaks õigusemõistmise kvaliteet tervikuna, sest selline ülevaade lahenditest sarnastes kohtuasjades mõjutab koheselt nõuete, põhjenduste ja argumentide kvaliteeti. Mõnigi vaidlus ei jõuaks enam üldse kohtusse, sest lahendamise tulemus oleks veenvalt prognoositav. Üldisemalt võttes saaks tagada õiguse ühetaolise kohaldamise, mis täna on mõistlike jõupingutustega võimatu.

Selline süsteem ei võta kohtunikult tema töö suurimat võlu – püüdlust õigluse poole. Tõlgendades ja kohaldades õigust teisiti, kui seda on tehtud kohtuasjades, mis esmapilgul on sarnased, tuleb aga osutada erilistele asjaoludele ja põhjendada oma valikut. Seegi tulemus tõstab õigusemõistmise kvaliteeti.

Tehes valiku märksõnastamise kasuks, kumavad kaugemas tulevikus võimalused kasutada Riigi Teataja ja kohtulahendite andmebaase koos. Kõrvuti Teataja märksõnadega ja seaduse sätetega on lingid kohtulahenditele, kus vastavat sätet tõlgendatakse.

Jätkan oma ettekannet sellega, mis puudutab avalikku e-toimikut ja halduskohtumenetlust.

Avaliku e-toimiku veebilehel, lubage tsiteerida, märgitakse AET-i kohta järgmist: "Avalik e-toimik (edaspidi AET) on veebipõhine infosüsteem, mis võimaldab menetlusosalistel ja nende esindajatel osaleda tsiviil-, haldus- ja kriminaalmenetluses elektrooniliselt. AET-i kaudu on võimalik esitada menetlejale digitaalselt allkirjastatud dokumente ning jälgida menetluste käiku."

Teisel veebilehel aga selgitatakse, et e-toimik tagab operatiivse ülevaate menetluse etappidest, toimingutest ja otsustest, et e-toimikusse koondatakse kogu info. E-toimiku mõtet nähakse muu hulgas selles, et see on turvaline – andmed pole pabertoimikuga riulis, vaid kaitstult serveris. Kas tõesti pabertoimikut enam ei ole? Millised tunnused siis e-toimikul ikkagi on?

E-toimiku veebilehel kinnitatakse, et 1. juunini 2010 on halduskohtumenetluses võimalik läbi avaliku e-toimiku esitada kohtuasju, rõhutan – esitada kohtuasju –, Tallinna Halduskohtule ja Tallinna Ringkonnakohtule. Loodan nende kolleegide peale, kellele juba täna esitatakse kohtuasju läbi e-toimiku. Loodan, et veel õnnestub e-toimik päästa.

Avaliku e-toimiku 2005. aastal ilmavalgust näinud idee on vaieldamatult ilus ja tähelepanu vääriv. Tegemist võiks olla, aga kellegi arvates võib-olla juba ongi, järjekordse sammuga või isegi tügrihüppega, et kinnitada Eesti kvaliteeti e-riigina. Olen veendunud, et infotehnoloogiliste lahenduste abil saab muuta nii riigi tegevust kui ka isikute elu lihtsamaks ning efektiivsemaks. Seepärast ei saa mööda vaadata probleemidest, mis puudutavad e-toimikut halduskohtumenetluses ja võib-olla seavad ohtu vaatlusaluse idee üldse.

Selleks, et isik saaks AET-i kaudu halduskohtusse kaebuse esitada, on koostatud "Juhend uue haldusasja alustamiseks halduskohtumenetluses".

Nimetatud juhendi kohaselt tuleb isikul märkida, millist "haldusmenetlust" – rõhutan sõna "haldusmenetlust" – ta soovib alustada. Juhendis ongi halduskohtumenetlusest millegipärast saanud haldusmenetlus.

Kui isik on juhendi kohaselt dokumendi ja nõude andmed sisestanud, siis tuleb vajutada "Salvesta" nuppu, misjärel isik suunatakse tagasi uue "hagimenetluse" koondlehele. Seega on pärast "Salvestamise" nupu vajutamisest saanud "haldusmenetlusest" "hagimenetlus". Ühtlasi on juhendis saanud "menetlusosalisest" "osapool" ja "kaebajast" "taotluse esitaja". Tõsist pühendumist nõuab ka dokumendi põhianndmete kirjeldamine – eristada tuleb nõude kategooriat, liiki ja tüüpi. Pakutavad valikud teevad pigem nõutuks kui abistavad.

Nüüsiis, kui isik soovib e-toimiku kaudu esitada kaebust halduskohtule, siis tuleb tal siseneda e-toimikusse ja alustada haldusmenetlust. Pärast "Salvestamise" nupu vajutamist saab haldusmenetlusest hagimenetlus, seejärel tuleb taotluse esitajal või avaldajal, rõhutan – mitte kaebajal, märkida osapool(ed), mitte menetlusosalised.

Mida tuleb eeltoodust järelada?

Esiteks. Terminid, mida kasutatakse nii halduskohtumenetluse seadustikus kui ka avalikus e-toimikus, peavad olema ühtlustatud. See viib omakorda ettepanekuni, et halduskohtumenetluse jaoks loodava e-toimiku projekteerimisse tuleb kaasata halduskohtunikke, kes selles valdkonnas paremini orienteeruvad.

Teiseks. Kujutame ette olukorda, kus kaebaja on e-toimiku abil esitanud kaebuse, taotlused, vaidlustatud haldusakti, tõendid ja võib-olla veel midagi. Seejärel on vastustaja esitanud oma vastuse koos lisadega. Kolmandate isikute dokumentidest rääkimata. Nüüsiis võib ühes kohtuasjas olla näiteks 50 erinevat faili, neist osa suuremahulised. Kas ja kuidas on tagatud ülevaade nendest failidest ja sealt vajaliku teabe leidmine, kas see on ikka kasutajale käepärane ja mugav?

Riigikohtu halduskolleegium soovib kõigile kohtunikele edu sobivate infotehnoloogiliste lahenduste valikul.

Täna kaasa mõtlemast.